

УДК 008 : 111

DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.2(92).2022.58-68

КУЛЬТУРА ЯК СПОСІБ ТА ПРОСТІР БУТТЯ З ТОЧКИ ЗОРУ ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО НАВАНТАЖЕННЯ

В. Ф. Калуга*

Ефективність активності людини та спільноти, у т. ч. у розрізі підтримання і забезпечення невинних процесів соціалізації – підготовки індивіда до життєдіяльності у спільноті, виховання та освіти – формування і утвердження особистості, як і екзистенціальний затишок значною мірою залежать від спроможності адекватно визначатися з ситуацією людини та спільноти, формувати і підтримувати належне уявлення про людину, спільноту, простір їх буття, механізми соціалізації тощо. Безперечно досягнення зазначених умов не можливе без усвідомлення щонайменше функціонального навантаження культури та природи у бутті людини і спільноти, їх зв'язку зі світоглядом, а також механізмами "окультурення", зокрема в розрізі освіти і виховання. Покладання функціонального підходу в основу осмислення феномену культури дозволяє сформулювати альтернативне бачення суті культури щодо загальноприйнятого, як наслідок, суттєво переглянути уявлення про дійсну ситуацію людини, а для тих, хто готовий піти далі в осмисленні власного буття, змісту існування як людини та людства загалом, так і приватного зокрема. Останнє неодмінно сполучене з переглядом бачення як суті освіти і виховання в бутті людини та людства, так і розкриття нових згаданих феноменів.

Відповідно у статті увага зосереджена на осмисленні культури як наперед сформованої умови та обставини буття людини; дослідженні різних спільнот на предмет їх можливості бути продуцентами, а також носіями, себто суб'єктами культури; встановленні співвідношення культури та світогляду. В результаті формується системне бачення щодо сучасної культури, ключових її ознак, а також ідеалів та ієрархії цінностей. Стаття може послуговувати додатковим імпульсом особливо для тих, хто не знаходить задовільні відповіді на ті чи інші питання в розрізі традиційних теорій і тлумачень ключових феноменів світу.

Запропоноване у статті бачення обраного предмету дослідницької цікавості та супутніх йому феноменів стало можливим, окрім іншого, завдяки опорі на ідеї та думки, закарбовані в текстах, що репрезентують філософське мистецтво. Зокрема йдеться про світові шедеври літературної творчості, а також езотеричної літератури, у т. ч. українського авторства, приміром, спадкоємців етнічної світоглядно-технологічної системи "Спас". Саме звернення до останніх сприяло розширенню світоглядних горизонтів автора статті. Відтак, окрім іншого, покликання цієї статті за задумом автора полягає у сприянні розширенню меж сприйняття дійсності читачами, подоланню ними залежності від стереотипів, сформованих і підтримуваних системою в актуальному стані.

* доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри міжнародних відносин,
(Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна)
kalugavl@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4744-826X>

Ключові слова: сучасна культура, культурний кодекс, світогляд, виховання, функціональний підхід, становище людини, природа людини, природна група.

CULTURE AS A MODAL AND SUBSTANTIAL MEDIUM IN TERMS OF ITS FUNCTIONAL CORE

V. F. Kaluha

The effectiveness of human activity and community, likewise their existential comfort, largely depend on the ability to sufficiently determine the situation of man and community and to form and maintain a proper understanding of man, community, scope of their existence, etc. Obviously, the realization of these conditions is not feasible without awareness of the functional core of culture and nature in the personal and communal existence. Adjusting a functional approach in the understanding of the phenomenon of culture allows to reflect an unconventional vision of its essence in relation to the conventional one, and as a result, to significantly reconsider the actual situation of man, and, for those who persevere, to grasp the essence of existence of both man and mankind. Accordingly, the article focuses on three major objectives: comprehension of culture as a predetermined condition and the circumstances of human existence; research of different communities for their ability to be creators and carriers, the subjects of culture, precisely; study of the relationship between culture and worldview. As a result, a systematic vision of contemporary culture, its key features as well as a hierarchy of values and ideals is formed. Therefore, the article provides an additional impetus, especially for those who do not find reasonable answers to certain questions in terms of traditional theories and interpretations of key phenomena of the world.

The chosen subject of the research in question and its supplemental phenomena, highlighted in the article, is applicable for study due to the reliance on the material contextually represented through philosophical art medium. In particular, we analytically take into consideration some of the finest examples of the literary creativity as well as esoteric literature, including those of the Ukrainian origin, for instance, the inheritors of the ethnic and technological Weltanschauung system "Spas", that in fact contributed to the expansion of the world outlook of the author of the article. Therefore, one of the goals of the article, according to the author's intention, is to help readers expand the boundaries of perception of reality and to transcend their dependence on stereotypes instigated by the system in their current form.

Keywords: contemporary culture, the human condition, cultural code, worldview, natural group, functional approach.

Постановка проблеми. "Дайте мені точку опори, і я переверну Землю", – фраза відома практично кожному, принаймні тим, хто прослухав шкільні курси з геометрії та/або фізики і знайомий з Архімедовими здобутками. Та справа в тому, що потенціал Архімеда навряд чи обмежувався винятково відкриттями у сфері так званої, класичної науки, принаймні як це та ж таки класична наука подає. Тому у наведеній фразі можна виділити кілька підтекстів, доступних для сприйняття відповідно до рівня розвитку розподільчої здатності інтелекту особи. Зокрема, понад один з принципів лінійної механіки фраза розкриває особливості пізнавальних та мисленнєвих процесів,

притаманних упосередненій, тобто опосередкованій світоглядною парадигмою, людині, котра неодмінно є суб'єктом такого собі стандартного як на те чи інше культурне середовище виховання та освіти. Йдеться про те, що в процесі пізнання, як і в процесі мислення людина мусить відштовхуватися від певної встановленої основи – такої собі точки відліку, себто твердження, яке приймає як належне або й нібито очевидне, оскільки принципово не спроможна відкривати дійсність як вона є, будучи поза власною волею зануреною в процес мислення (внутрішній діалог, який запускається внаслідок соціалізації індивіда). Таке твердження в класичній науці

прийнято позначати поняттям аксіома, а з позицій функціонального підходу до гносеологічного аспекту буття людини його було б послідовніше ідентифікувати як основоположний міф, тобто такий, що "оголошує про появу нової космічної ситуації чи головної події" [8: 51]. Зокрема, міф про єдиного бога є наріжним каменем множини варіацій авраамічного екзистенціального простору від іудаїзму до марксизму (войовничого комунізму), ключовим ідеологом якого виступає Леві Мордехай (Herschel Levi Mordechai) під (міфологізованою, щоб не сказати героїзованою) личиною Карла Маркса, а своєрідним проявом єдиного бога – еволюція.

У світлі вищезазначеного легко дійти думки про те, що народження нового міфу і прийняття його за "точку опори" цілком ймовірно призведе до такого собі "перевороту Землі", точніше суттєвої трансформації або щонайменше радикальної корекції світогляду; в іншому випадку – формування якісно відмінного від уже наявних бачень суті якогось із базових феноменів буття. Подібна ж трансформація безумовно відіб'ється на особливостях життєдіяльності як спільноти, так і конкретної людини.

Зазначене потребує переосмислення та перегляд низки положень щодо становища людини, а також змістовності існування людини загалом та конкретної особи зокрема, у т. ч. внаслідок породження низки асоціативних рядів і відповідних переживань. Тобто перейти до осмислення культури та безпосередньо сполучених з нею чи супутніх їй феноменів, зокрема світогляду. Окрім іншого, спираючись на одне із ключових положень Гайдеггерової фундаментальної онтології, відповідно до якого "доповнивши сенсильні якості речі ціннісними предикатами, ми могли б доконечно визначити практичну річ, тобто річ, як вона першопочатково виявляє себе у світі" [10: 190]. Відповідно в контексті цієї праці пропонується ціннісний

предикат ототожнити з функціональним навантаженням – властивістю чого б то було тим чи іншим шляхом задовольняти ті чи інші потреби та/або запити, у т. ч. підтримувати існування, забезпечувати стійкість ідентичності тощо.

Метою статті є дослідження феномена культури в розрізі його функціонального навантаження з акцентуванням на ролі культури у становленні людини.

Невирішені питання, порушені у статті. Поштовхом до переосмислення суті культури як атрибуту буття людини з позицій її функціонального навантаження послугувало насамперед тяжіння до пошуку дієвих механізмів (засобів) внутрішньої стабілізації з огляду на ослаблення або й втрату актуальності попередніх стабілізуючих начал, зокрема, так званого, страху божого (віри в бога та його любов і справедливості), страху громадського осуду (віри в силу моралі та ефекту вихованості), відчуття "теплоти натовпу" (віри в порозуміння та силу турботи оточуючих) абощо. Оскільки класичні трактування культури розглядають її найчастіше як "продукт" активності людини, видаючи за сукупність різного роду набутоків, у т. ч. духовних, то формується, очевидно, хибне враження, що людина внаслідок цілеспрямованої діяльності здатна доволно змінювати якщо й не культуру загалом, то її фрагменти, зокрема нарощувати свій духовний потенціал. Тоді як життя вперто демонструє, що упосереднений культурний або ж духовний рівень сучасної людини не лише не зростає, а й навпаки, людина та спільноти поступово розтрачають свій потенціал, що зокрема відображається у вигляді розпорошення чи розмивання високих (духовних) цінностей, на кшталт честі, гідності, співчуття абощо, себто духовно (морально) деградують. Тому не дивно, що "в останні десятиліття в світогляді й поведінці молоді відбуваються значні зміни, пов'язані з

впливом на їх свідомість масової культури. Сучасна людина, вихована телебаченням та іншими засобами масової комунікації, перевантажена готовими образними структурами, які часто неадекватно інтерпретують факти, позбавляється можливості самостійно мислити, критично оцінювати, раціонально визначати свій соціально-культурний і духовний розвиток" [9 : 166]. Відтак, виявлений дисонанс є суттєвою підставою щонайменше для екзистенціального розчарування, в іншому випадку – системної депресії як окремих індивідів, так і мас загалом. В той час як функціональний підхід до осмислення суті культури відкриває нові обрії для осмислення ситуації, в якій віднаходить себе людина, дозволяє по-іншому подивитися на місце і роль, а отже, і призначення культури в бутті людини, і, як наслідок, переглянути ставлення до культури та власні можливості щодо її трансформації або ж прийняття як є.

Ступінь наукової розробленості.

Теоретичну основу для осмислення суті культури в зазначеному ракурсі склали, по-перше, три Кантові критики, особливо ідея про "річ в собі" як ключ до гносеології і не лише; по-друге, фундаментальна Гайдеггерова онтологія з її акцентом на ціннісному предикаті як ключі до досягнення функціонального навантаження чого б то було в життєдіяльності суб'єкта – буття, що ставить перед собою питання про своє існування; по-третє, критичні філософські розвідки щодо культурних надбань людства, зокрема Мірчи Еліаде, серед множини заслуг якого окремим рядком йде осмислення суті міфу і його функціонального навантаження; по-четверте, трансляції глибинного досвіду поколінь різних етносів, зокрема Карлосом Кастанедою, представниками суфізму – Ідрісом Шахом, Назіром аль-Казвіні, Румі, Аджмалем Хусейном та іншими, умовно західно-європейських та слов'янських містичних течій – Василем Чумаченком, Сергієм

Гриневичем; по-п'яте, критичні роботи щодо історичності тих чи інших фактів або подій, а надто класичної історії, зокрема у виконанні Андрія Балабухи, а також переосмислення місця і ролі науки в бутті людини у виконанні Стівена Вольфрама (Stephen Wolfram : A New Kind of Science) та Поля Феєрабенда (Paul Kar Feyerabend : Sciencein a Free Society); по-шосте, наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних мислителів щодо суті ідентичності, культури та сполучених з ними явищ і процесів, зокрема Миколи Козловця, Віктора Набруска, Лариси Нагорної, Марека Палюха, Катріни Сорель (Kathryn Sorrells), Рауда Рене (Raud Rein), Деніса О'Ніла (Dennis O'Neil) та інших.

Методи та методика дослідження. Оскільки феномен культури не відкривається людині у її безпосередньому сприйнятті за посередництва органів чуття, ключовим засобом його відтворення як елементу буття (людини) є спекуляція, відповідно ключовим методом дослідження згаданого феномену є спекулятивний метод. Останній, аби бути системно дієвим, неодмінно спирається на герменевтику у різних її варіаціях у відповідності до особливостей організації пізнавальних процесів суб'єкта. Природно, аби встановити, на стільки це можливо, зв'язок та взаємозумовленість феномену культури, стилю мислення та світогляду, у т.ч. як механізму стереофіксації та відтворення проявів культури, актуальним є компаративістський метод. Зрештою акцент щодо досягнення світу, людини, а також їх проявів та/або елементів робиться на послідовності – властивості і водночас здатності дотримуватися нерозривної єдності і взаємообумовленості поміж міркуваннями, озвученими ідеями та діями, себто осмисленим, сказаним, вчиненим. При цьому логіка використовується лише як обмежений метод конструювання висновків у ході

здійснення аналізу та синтезу, дедукції й індукції.

Дискусія та результати. Культура як штучний простір та обставина існування людини/людства.

Спираючись на досвід, споглядаючи, наскільки це можливо, відсторонено існування людини до того ж на тлі існування інших, доступних буденному сприйняттю істот, з впевненістю можна стверджувати, що культура та природа є двома протообставинами людського буття. Звісно, слушність цього твердження навряд чи хоч хтось візьметься спростовувати. А ось щодо суті, походження, місця і ролі культури, зрештою як і природи, дискусії неспростовні вже хоча б з огляду на те, що людина є заручником низки, так званих, замкнених кіл. Приміром буденній людині не до снаги, ані встановити зміст існування чого б то було, оскільки пізнання як ключовий "механізм" відображення реальності та встановлення, умовно кажучи, істини принципово обмежене і зациклене фактично на самому собі; ані відмовитися від пошуку змісту, оскільки страх невідомого або зустрічі з невідомим, це, очевидно, найпотужніший за своєю дією, по-суті, базовий страх. Тому людина вимушена тяжіти до якогось із «зручних» уявлень про що б то було, у т. ч. про світ та культуру, аби в такий спосіб уберегти себе від глибинного страху і, як наслідок, відмежуватися від невідомого. А оскільки суб'єкти пізнання певним чином різняться між собою, то вони неодмінно виявляються прихильниками та/або носіями відмінних між собою уявлень про що б то було. У такому разі платформою, за надто малим винятком, як правило, неусвідомленою, для порозуміння виступає функціональне навантаження чого б то було.

Щодо функціонального навантаження культури у бутті людини/людства очима тієї ж таки людини, то серед численних варіацій на увагу в розрізі класичного мислення

заслуговують насамперед два моменти. По-перше, культура забезпечує продукування, збереження та модернізацію штучного, тобто відмінного від природного, а отже цілеспрямовано сформованого простору існування суб'єкта культури та/або його продукту (залежно від точки зору) – людини. По-друге, культура є необхідною і достатньою умовою формування та підтримання умов і обставин становлення та розвитку закладеного в індивідові, тобто одинично виокремленому представнику біологічного виду Homo Sapiens, себто індивідові, потенціалу до стану особи, особистості, індивідуальності.

За умови поглибленого осмислення культури в обраному ключі каменем спотикання виявляється проблема ідентифікації суб'єкта культури. При цьому під суб'єктом пропонується розуміти активне начало, наділене ініціативою та схильне до рефлексії, тобто здатності відображати відображуване, що, по суті, є еквівалентом мислення. Зазвичай здатністю повноцінно мислити наділяється істота, яка й піднімає питання про мислення, тобто людина. Таким чином людина сама себе утримує в стані сліпої віри самої у себе, як наслідок, сама себе поміщає й утримує в замкненому колі: вона (буденна людина) мислить, що вона є єдино (повноцінно) мислячою істотою. Відтак суб'єктом культури визнається винятково людина і, як наслідок, людство. Щоправда як стосовно людини, так і людства вимальовується знову ж таки певна "нестиковка". Зокрема, чим саме є людина достеменно встановити, спираючись на пізнання, принципово не можливо, а отже, не можливо вичерпно встановити ані її потенціал, ані ресурси, ані зміст буття тощо. Тому єдине, що з впевненістю можна стверджувати про людину, так це те, що вона є лише однією із кількісно невизначеної множини форм буття. Як наслідок, людина не має жодних

виважених підстав стверджувати, що їй хоча б до певної міри відомі усі можливі форми буття і їх властивості та/або якості. Відтак ігнорування можливості існування інших мислячих, точніше носіїв суб'єктивності форм буття є проявом, м'яко кажучи, невігластва.

З другого боку, нібито само собою очевидний феномен людства за прискіпливого осмислення також втрачає однозначність щодо розуміння, точніше єдино прийнятної інтерпретації його суті. Між тим, людство прийнято ідентифікувати як фактично найзагальнішу форму існування людської спільноти, що представлена множинністю всіх (коли-небудь) наявних конкретних спільнот та відносин поміж ними. Як наслідок, класична історіографія бачить у людстві сукупність всіх коли-небудь існуючих культур і цивілізацій, про які так чи інакше відомо сучасній людині. Разом з тим з функціональної точки зору під людством можна розуміти "інтегрований простір, умову і обставину становлення людської ідентичності: особи, особистості, індивідуальності" [3 : 22].

Якщо ж розглядати людство крізь призму культури, то воно може виявитися не чим іншим, як таким собі акумулятивним началом, що водночас інтегрує у собі, зберігає і перманентно споживає та/або використовує результати творчої та/або перетворювальної діяльності творчої і водночас майстерної істоти, якою прийнято вважати винятково людину. При цьому в "тіні" залишається проблема цілісності та етимології людства. Себто попри виражені свідчення в межах міфів тощо, притаманних практично чи не кожній етнічній культурі, про різне походження тих чи інших природних груп – етносів або й рас, серед цивілізованого, тобто "підсадженого" на авраамічну світоглядну парадигму населення, системно культивується "сліпе знання", тобто переконання про єдине походження людства: або

шляхом креації, яку вчиняє іудейський бог, або в ході еволюції, що певним чином перебирає на себе риси того ж таки бога. Останнє подається як базова підстава для уніфікації усіх і вся в межах, так званої, Ойкумени та "підсаджування" на єдиний світогляд з часто досить яскравими, однак принципово несуттєвими як на відтворення стилю і способу життєдіяльності варіаціями.

Таким чином, щодо людства, то воно виявляється щонайменше сумнівним суб'єктом культури. Цілком ймовірно, має місце цілеспрямоване просування в маси сфабрикованої ідеї, що саме людство і є ключовим явищем, навколо якого "крутиться" існування людини як потенційного носія якостей особистості та індивідуальності, а також біологічний вид *Homo Sapiens* загалом. Як наслідок, в тінь забуття наполегливо витісняється дійсно провідний суб'єкт культури – **стійка природна група**, що за своїм функціональним навантаженням є *необхідною і достатньою умовою та обставиною прояву множинного начала людини*. Очевидно, мова йде про етнос, а також про расу як корінну щодо етносу самодостатню одиницю буття. При цьому, якщо основи расової ідентичності суттєво розмиті, у т.ч. завдяки явно стимульованому, принаймні останні століття-два, системному біологічному змішуванню рас, то етнічна ідентичність все ще, так би мовити, чинить спротив розмиванню. Існування та життєдіяльність етносу перш за все спирається на функціонування інтегрованого посередника, елементами якого неодмінно є автентичні мова, традиції та обряди, побут та архітектура тощо (йдеться про їх унікальні особливості на рівні етнічної культури), тобто такі, що, окрім іншого, найповніше та максимально адекватно фіксують і відображають особливості природного середовища помешкання спільноти, стаючи механізмом пристосування та взаємодії зі світом.

Цілком ймовірно, аби знизити рівень фіксації уваги до мінімального або й прибрати загалом на етносі як стійкій природній групі, в публічному, а отже, й в побутовому обігові стимулюється вживання понять "нація" та "народ". При цьому, якщо феномен нації, як зазначає М. Козловець, "порівняно з етносом, є утворенням політико-правовим та соціально-економічним. А отже, національна ідентичність спирається на свідомий вибір..." [7 : 51], – все ще зберігає певні рештки автентичності, попри те, що, по-суті, є спільнотою соціальних атомів, зокрема у контексті соціометрії Джорджа Морено, об'єднаною насамперед на основі низки раціональних чинників, зокрема досягнення колективної системної вигоди, підтримання колективної стабільної безпеки абощо, то феномен народу є нічим іншим як прив'язаним до певної території населенням, що паралельно (територія та населення) перебувають під управлінням того чи іншого суверена. Останній право на владу нібито отримує або волею божою (провидіння), або волею того ж таки народу. Відтак за активним просуванням в маси на рівні громадської думки "красивого" водночас поверхневогосмістовного наповнення поняття народ, швидше за все, цілеспрямовано приховується справжня суть згаданого феномену – маса людей, що мешкають на певній території та перебувають під управлінням "обраних" чи то богом, чи то нібито самим народом. Останнє означає, що народ насправді є штучним формуванням, а не стійкою природною спільнотою, а отже, принципово не може бути суб'єктом культури.

Між тим постановка питання про штучне та природне походження тих чи інших людських спільнот спонукає вдатися до осмислення феномену культури в аналогічному ракурсі. Більше того, подивитися на культуру та природу з позицій, умовно кажучи, їх рукотворного та, так званого,

об'єктивного, тобто (само)походження. У такому разі, опускаючи усю проміжну низку міркувань, про культуру можна сказати, що **культура** є *цілеспрямовано сформованим середовищем, адаптованим під запити і потреби природної групи суб'єктів*. Інакше кажучи, культура як середовище існування і становлення в поколіннях людини та водночас людської спільноти виникає до існування водночас з людською спільнотою, а не є результатом еволюції у дарвіністському, а далі мордехаїстському (марксистському) її трактуванні. У протилежному випадку, коли б культура була, умовно кажучи, продуктом еволюції людини, то мали б здійснюватися для того кілька передумов. Зокрема, по-перше, повинні були б бути чіткі підтвердження ідеї еволюціонізму, у т. ч. виявлені зміст існування чого б то було та рушійна сила еволюції, себто була дана відповідь на просте прагматичне питання: кому чи чому потрібне існування і розвиток Всесвіту загалом, природи в усій множині її живого і неживого проявів, а також людини/людства зокрема. По-друге, чим насправді є мова, яким чином вона набувається, тобто запускається внутрішній діалог, зокрема з огляду хоча б на те, що народжені від початку сліпими та глухими, діти, соціалізовані в людській спільноті, цілком адекватно загальноприйнятим трактуванням інтерпретують елементи світу та належним чином реагують на них з урахуванням вказаних вад. Тобто такі діти розвивають у собі повноцінну здатність до мислення, зокрема здійснюючи міркування, у т. ч. етичного та естетичного порядку. По-третє, яким чином набувається знання про щоб то було, попередньо встановивши чітку відмінність між знанням та уявленням.

З другого боку, відсутність можливості достеменно встановити, умовно кажучи, "автора" культури, як зрештою людини та людської

спільноти, а також світу (Всесвіту) загалом, жодним чином не є підставою стверджувати, що він (автор) принципово відсутній, в іншому випадку є абстракцією на кшталт іудео-християнського триєдиного бога чи мусульманського Аллаха. Швидше, покладаючись на досвід або хоча б на висновки в розрізі когнітивних можливостей людини Канта, Гайдеггера, інших мислителів, варто прийняти до уваги твердження, що пізнання принципово обмежене і не відкриває дійсність як вона є. Коли ж стати на позицію, що культура, як і людина та світ мають "автора", то у такому разі культура, як би те дивно звучало попервах, виявляється ширшим за своїм змістом поняттям, аніж природа, оскільки культура може виявитися пошаровим способом буття: певний зріз буття, будучи природним середовищем для людини, автоматично може виявитися культурним для творця цього середовища. Водночас цілеспрямовано створене людиною середовище може виявитися природним для тих рослин та істот, підтримання існування та забезпечення відтворення яких потребує турботи людини.

Співвідношення культури і світогляду. Звертаючись до міркувань про що б то було або сприймаючи міркування інших, варто пам'ятати, що будь-які міркування принципово невіддільні від світогляду, притаманного суб'єкту, оскільки саме світогляд, якщо й не визначає цілком, то суттєво зумовлює специфіку, напрямок розгортання, пріоритетні предмети міркувань тощо. Однак поточна практика свідчить, що на згаданому моменті, як правило, ніхто не акцентує уваги. А це навряд чи так, бо людина сліпо вірить, що здатна самостійно продукувати міркування на будь-яку обрану тему, вважаючи їх власною думкою, тоді як, стиль та спосіб міркувань, теми доступні і прийнятні для міркувань, як і висновки, до яких ладна прийти посередня людина в ході міркувань,

зумовляються світоглядом, а останній "програмується" в процесі соціалізації, у т. ч. за посередництва виховання, що має двоякий характер: природне – наслідування та цілеспрямоване – соціальна дресура як основа сучасної педагогіки; навчання; навіювання абощо.

Своєю чергою поміж світоглядом і культурою існує не менш глибокий неспростовний зв'язок. Зокрема, якщо культуру розглядати як сферу буття, сформовану на основі перетворювальної та/або продуктивної активності суб'єкта, а світогляд як цілісне, певним чином упорядковане відображення суб'єктом усіх проявів та зрізів буття у їх неспростовній єдності, то культура є інтегрованою множиною втілень світогляду, водночас світогляд є інтегрованою множиною символів та кодів, що відображають елементи та набутки культури.

Отже, культура та світогляд є двома взаємообумовленими проявами потенції буття. Своєрідним об'єднавчим моментом поміж ними, що виказує специфіку поточного симбіозу культура – світогляд є культурний кодекс. **Культурний кодекс** – це сукупність взаємообумовлених базових світоглядних установок та пускових механізмів активності людини/спільноти, покладена в основу культурного середовища, притаманного природній та/або сталій людській спільноті загалом і її членам зокрема. Культурний кодекс лежить в основі усіх без винятку систем та сфер активності, притаманних тій чи іншій сталій/природній спільноті. Однак з огляду на змішування природних спільнот до стану своєрідного конгломерату носіїв різних культурних кодексів, формуються квазікультурні кодекси, відмінності між якими полягають лише у нюансах. Носіями квазікультурних кодексів стають народи. Основу будь-якого квазікультурного кодексу складають адаптовані у контексті домінантної догматики, притаманної тому чи

іншому народу, так звані загальнолюдські цінності – як правило, абстрактні поняття, покликані передати властивості досконалої Людини, зведені до стану рудимента на рівні опосередкованої істоти, якою і є сучасна людина. В згаданому ракурсі йдеться насамперед про честь, гідність, сумління, мужність абощо, а також любов, щастя і т. п. Водночас за завісою високих цінностей проступають дійсні цінності сучасності, на які орієнтований обиватель, хай би він був безхатченком чи олігархом, належав до цивілізованої спільноти високого достатку чи був громадянином, так званої, бананової республіки. Відповідно, виявляючи дійсну ієрархію цінностей як ментально-духовних кодів змісту колективного та приватного буття, можна сформувати цілісне уявлення про сам тип конкретної культури, зокрема сучасної.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Безумовно феномен культури визнається невід'ємним, до того ж ключовим фактором буття людини. Але водночас він вважається похідним щодо феномену людини/людства, тобто "продуктом" колективної активності елементів спільноти. Між тим згадане бачення суті культури ігнорує численні факти, які щонайменше ставлять під сумнів адекватність згаданого бачення. Інша справа, коли культуру розглядати з функціональної точки зору, таким чином встановивши, що остання виконує функцію забезпечення та підтримання у дієвому стані умов і обставин, необхідних і достатніх не лише для виживання, але й спрямування поступу людини/людства у тому чи іншому напрямі. У такому випадку про культуру можна говорити як про середовище, котре виникло до існування раніше або разом з людиною. Тобто культуру до певної міри можна ототожнити зі світом, якщо вважати, що природне середовище автоматично "втягується"

в культурне середовище, стаючи його елементом, попри те, що сама природа виявляється первинною щодо культури.

Особливості культурного середовища, його організації та, образно кажучи, інтер'єру, виказує ієрархія цінностей, на основі якої вибудовується соціальна ієрархія. При цьому варто розрізняти, так звані, духовні цінності, тобто такі, що вказують на абстрактні характеристики чи атрибути буття людини, та раціональні – предмети чи цілі усвідомленого тяжіння, що передбачають конкретні заходи задля їх досягнення чи набуття. Залежно від того, які саме цілі насправді, а не декларативно, посідають вершину ієрархії, визначаються особливості соціальних відносин і зв'язків, їх пріоритетність тощо.

Кожна конкретна людина перебуває у нерозривному симбіозі зі світом та/або культурою, будучи зумовленим буттям. Своєю чергою культуру (світ) можна розглядати водночас і як протоумову та протообставину буття людини, і як своєрідну "конструкцію", що забезпечує повний цикл "виробництва та споживання" людини. Відтак чим глибше і повніше вдається досягнути "інженерний задум" "Конструктора" загалом та принципи взаємодії і взаємообумовленості "елементів" світу зокрема, тим продуктивнішим і разом з тим змістовнішим виявиться буття кожної конкретної людини.

Відповідно соціальна інженерія як системне бачення принципів функціонування світу і людини у світі та екзистенціальна терапія як системне бачення методів досягнення стану максимальної самореалізації конкретної людини (особи, особистості, індивідуальності) у світі у своєму поєднанні дозволяють помітно розширити оперативні можливості людини, наростити соціальну мобільність та адаптативні якості особи, виробити стійкі захисні механізми щодо спроб маніпулювання

абощо, у т.ч. шляхом розвитку критичного мислення, поглиблення здатності "вчуватися" у себе та у потік

подій, перегляду і відмежування від обтяжуючих стереотипів та звичок тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабуха Андрей. Когда врут учебники истории. Прошлое, которого не было. Москва: Яуза, Эксмо, 2005. 254 с.
2. Библия. London. The Bath Press. Avon. 862 с.
3. Калуга В. Ф. "Конструкція" людини з точки зору функціонального підходу до розрізнення її колективного та індивідуального начал. *Філософія публічного управління. Науково-практичний журнал*. 2018. № 2. С. 13-19.
4. Калуга В. Ф. Основи світової політики: навчальний посібник. Київ : Редакційно-видавничий відділ НУБіП України, 2018а. 182 с.
5. Калуга В. Ф. Знання як результат активності людини, особливості його набуття і верифікації. *Гуманітарні студії. Збірник наукових праць*. Випуск 23 / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2014. С. 27-37
6. Кант Иммануил. Критика чистого разума; пер. Н. Лосский. Москва: Мысль, 1994. 346 с.
7. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
8. Мірча Еліаде. Мефістофель і андроген. Київ: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2001. 592 с.
9. Трач Ю. В. Віртуалізація освіти як явище сучасної культури. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2018. № 19. С. 164-173.
10. Хайдеггер Мартин. Прологомени к истории понятия времени. Центрально-Европейский ун-т, Программа "Translation Project". Томск : Водолей, 1998. 383 с.
11. James Paul; Magee Liam; Scerri Andy; Steger Manfred. Urban Sustainability in Theory and Practice: Circles of Sustainability. London: Routledge, 2015.
12. Kiyosaki Robert. Rich Dad Poor Dad – Published by Time Warner Books UK. 2007.
13. Rein Raud. Meaning in Action: Outline of an Integral Theory of Culture. Cambridge: Polity, 2016. 327 p.
14. Sorrells Kathryn. Intercultural Communication: Globalization and Social Justice. Los Angeles: Sage, 2015. 249 p.
15. Velkley Richard L. "The Tension in the Beautiful: On Culture and Civilization in Rousseau and German Philosophy". *Being after Rousseau: philosophy and culture in question*. Chicago: University of Chicago Press, 2002. Pp. 11–30.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Balabuha, Andrei. (2005). Kogda vrut uchebniki istorii. Proshloye, kotorogo ne bylo [When booksof historylie. The pastthat was not be]. Iauza, Eksmo; Moskva (in Russian).
2. Bibliya [Biblia]. London. The Bath Press. Avon (in English).
3. Kaluha, V. F. (2018). "Konstruktsiya" lyudyny z tochky zoru funktsional'noho pidkходу do rozrznennya yiyi kolektyvnoho ta indyvidual'noho nachal ["Construction" of Human on the Basis of the Functional Approach to Differentiate Collective and Individual Origins]. *Filosofiiia publichnogo upravlinnia. Naukovo-praktychnyi zhurnal*. № 2, 13-19 (inUkrainian).
4. Kaluha, V. F. (2018a). Osnovy svitovoyi polityky: navchal'nyy posibnyk [Fundamentals of worldpolitics: a text book]. Kyiv: Editorial and Publishing Department of NULES of Ukraine (in Ukrainian).
5. Kaluha, V. F. (2014). Znannya yak rezul'tat aktyvnosti lyudyny, osoblyvosti yoho nabuttya i veryfik atsiyi [Knowledgeas a result of human activity, features of

its acquisition and verification]. *Humanitarnistudii. Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 23*. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskiy universytet", 27-37 (in Ukrainian).

6. Kant, I. (1994). *Kritika chistogo razuma* [The Critique of Pure Reason]; per. N. Losskii. Moskva: Mysl (in Russian).

7. Kozlovets, M. A. (2009). *Fenomen natsional'noyi identychnosti: vyklyky hlobalizatsiyi* [The phenomenon of national identity: challenges of globalization]: Monograph. Zhytomyr: Vyd-vo ZHDU im. I. Franka (in Ukrainian).

8. Mircha, Eliade. (2001). *Mefistofel' i androhen* [Mephistopheles and androgen]. Kyiv: Vydavnytstvo Solomiyi Pavlychko "Osnovy" (in Ukrainian).

9. Trach, Yu. V. (2018). *Virtualizatsiya osvity yak yavlyshche suchasnoyi kul'tury* [Virtualization of education as a phenomenon of modern culture]. *Culture and art in the modern world*. № 19, 164-173 (in Ukrainian).

10. Heidegger M. (1998). *Prolegomeny k istorii ponyatiya vremeni* [Prolegomena to the history of the concept of time]. Tomsk: Vodolej. 383 p. (in Russian).

11. James, Paul; Magee, Liam; Scerri, Andy; Steger, Manfred (2015). *Urban Sustainability in Theory and Practice: Circles of Sustainability*. London: Routledge (in English).

12. Kiyosaki, Robert. (2007). *Rich Dad Poor Dad* – Published by Time Warner Books UK.

13. Rein, Raud (2016). *Meaning in Action: Outline of an Integral Theory of Culture*. Cambridge: Polity (in English).

14. Sorrells, Kathryn (2015). *Intercultural Communication: Globalization and Social Justice*. Los Angeles: Sage (in English).

15. Velkley, Richard L. (2002). "The Tension in the Beautiful: On Culture and Civilization in Rousseau and German Philosophy". *Being after Rousseau: philosophy and culture in question*. Chicago: University of Chicago Press, 11-30 (in English).

Receive: July 30, 2022

Accepted: October 12, 2022